

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-73>

УДК 330.34.01

ПІДПРИЄМНИЦТВО В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Нескородєва Інна Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,
ННІ «Каразінська школа бізнесу»,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7750-777X>

Ян Буюнь

аспірант,
ННІ «Каразінська школа бізнесу»,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2832-6665>

Щербань Олена Дмитрівна

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський технологічний університет «ШАГ»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6886-7127>

Neskorodieva Inna, Yang Buyun

ERI «Karazin business school» V.N. Karazin Kharkiv National University

Shcherban Olena

Kharkiv Technological University «STEP»

Питання сталого, самодостатнього розвитку стають дедалі важливішими для підприємництва та бізнес-середовища, що зумовило необхідність уточнення теоретичних основ функціонування підприємництва для реалізації концепції стійкого розвитку. Метою статті є уточнення сутності поняття підприємництва в умовах цифрової трансформації, його ролі та пріоритетних напрямків реформування в Україні для забезпечення стійкого розвитку економіки. За результатами дослідження з використанням методу термінологічного аналізу уточнено сутність категорії «підприємництво» на основі синтезу функціонального та суб'єктного підходу в трактуванні поняття. Аналіз позицій України щодо ролі підприємництва в досягненні цілей стійкого розвитку дозволив визначити пріоритетні напрямки реформування підприємництва для забезпечення стійкого розвитку економіки.

Ключові слова: підприємництво, бізнес-середовище, стійкий розвиток, інновації, цифрова трансформація.

Вопросы устойчивого, самодостаточного развития становятся все более важными для предпринимательства и бизнес-среды, что обусловило необходимость уточнения теоретических основ функционирования предпринимательства для реализации концепции устойчивого развития. Цель статьи – уточнение сущности понятия предпринимательства в условиях цифровой трансформации, его роли и приоритетных направлений реформирования в Украине для обеспечения устойчивого развития экономики. По результатам исследования с использованием метода терминологического анализа уточнена сущность категории «предпринимательство» на основе синтеза функционального и субъектного подхода в трактовке понятия. Анализ позиций Украины относительно роли предпринимательства в достижении целей устойчивого развития позволил определить приоритетные направления реформирования предпринимательства для обеспечения устойчивого развития экономики.

Ключевые слова: предпринимательство, бизнес-среда, инновации, цифровая трансформация.

Nowadays, the issue of a sustainable, self-sufficient society has become very popular among the public and the government, given their legislative activities. These issues are becoming increasingly crucial for business and the business environment. That necessitated clarification of the theoretical foundations of entrepreneurship to im-

plement the concept of sustainable development. The research aimed to clarify the essence of entrepreneurship in terms of information transformation, its role, and priority areas of reform in Ukraine to ensure sustainable economic development. To achieve the purpose of the study, we used the method of terminological analysis, which clarifies the essence of the concept of entrepreneurship, analysis, and synthesis. The use of analysis and synthesis methods has identified business development problems in Ukraine, which hinder the sustainable development of the economy. According to the research results, the essence of the category "entrepreneurship" is clarified based on a synthesis of functional and subjective approaches in interpreting the concept. Entrepreneurship refers to the continuous adaptive innovation of business entities based on a constant cognitive process and the complexity of the division of labor to find opportunities and market niches to create new values. Based on the theoretical generalization, the key characteristics of the entrepreneur are identified by groups of economic, social and psychological. Analyzing Ukraine's position in achieving sustainable development goals has identified priority areas for entrepreneurship reform to ensure sustainable economic development. This direction is to increase the efficiency of resource management of business entities by ensuring energy efficiency at the micro and macro levels. The second priority task in managing administrative activity is the provision of an effective mechanism of state regulation. The implementation of this mechanism is to be blamed. Still, it is directed at the state stimulating the subjects of entrepreneurship to achieve sustainable development goals of innovative technologies.

Keywords: entrepreneurship, business environment, sustainable development, innovations, digital transformation.

Постановка проблеми. Глобальний розвиток економічних процесів, який тривалий час був орієнтований лише на максимізацію прибутку та мінімізацію збитків, призвів до значної деградації природного, соціального і духовного навколишнього середовища. Екологічні проблеми, глобальна зміна клімату, соціальна та гендерна нерівність – лише частина системних криз та глобальних викликів, із загостренням яких зіткнулися країни, бізнес та суспільство наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Відбулася демістифікація екологічної системи – її стали сприймати як механістичну сукупність неживих об'єктів, а людину перестали вважати її компонентою [1]. У всіх регіонах планети спостерігається зміна клімату, до того ж даний процес стає все більш тривалим та інтенсивним, а деякі з тенденцій деструкції екологічної системи вже незворотні, принаймні на даному етапі соціально-економічного розвитку суспільства. Економічна діяльність людини призвела до того, що викиди вуглекислого газу лише у 2021 році досягли 33 гігатонн. З урахуванням всіх інших парникових газів річні викиди близькі до 60 гігатонн CO₂-еквіваленту [2]. За оцінками вчених через 50 років близько 3,5 мільярдів людей на Землі можуть опинитися в непридатних для життя кліматичних умовах, якщо людство не зупинить зміни клімату на планеті, скоротивши викиди CO₂ в атмосферу [3]. Якщо людство продовжуватиме незмінний індустріальний розвиток, за оцінками вчених вже в цьому столітті слід очікувати підвищення глобальної температури як мінімум на 2,7 градуса за Цельсієм. Зміна клімату чинить негативний вплив на темпи зростання глобальної економіки на тлі економічних збитків. За даними ОЕСР, забруднення повітря спри-

чинить 6-9 мільйонів передчасних смертей і коштуватиме 1% ВВП до 2060 року. Щороку світова економіка може втратити до 7 трлн доларів вже з 2025 року, а до 2075 р. вони сягнуть близько 30 трлн доларів в рік [2].

Однак після десятиліть сталий розвиток залишається лише загальноприйнятною концепцією, а не повсякденною практикою як на глобальному рівні, так і в Україні зокрема. У цьому питанні не є виключенням і розвиток підприємництва, яке окрім того, що на практиці не сприяє реалізації цілей стійкого розвитку, характеризується також і теоретичною неурегульованістю цих питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження сформували праці вітчизняних та закордонних науковців з питань сутності підприємництва та його трансформації в умовах забезпечення стійкого розвитку. Це такі науковці, як Дхарі С., Слімані С., Омрі А. [1], Браун К.Д., Торнтон М.А. [4], Афендікова Н.О. [5], Ходаківська О.В. [6], Юсеф А.Б. [7], Гоял Л. [8], Афавубо К., Ногло Ю.А. [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Праці вчених в поясненні сутності підприємництва в умовах інформатизації економіки та реалізації концепції забезпечення стійкого розвитку не дають вичерпного визначення поняття підприємництва, адже акцентують увагу переважно на функціональній [4–6] чи суб'єктній [7–9] складовій цього поняття. Недостатньо дослідженими залишаються і питання забезпечення стійкого розвитку підприємництва.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є уточнення сутності поняття підприємництва в умовах цифрової трансформації, його ролі та пріоритетних

напрямків реформування в Україні для забезпечення стійкого розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «підприємництво» походить від французького слова «Entreprendre», що означає «вживати», «використовувати можливості» або «задовольняти потреби та бажання за допомогою інновацій та розвитку бізнесу» [4].

Як свідчить огляд наукової економічної літератури, теорії підприємництва, створені економістами та соціологами вже на ранніх стадіях дослідження феномену господарської діяльності та товарно-грошових відносин, розглядали явище підприємництва суцільно з категорією діяльності та особистості підприємців [4–9].

Типовий підприємець середньовіччя був «людиною, яка відповідає за великі будівельні роботи: замки та укріплення, громадські будівлі, монастирі та собори». Особливістю того часу була жорстка диференціація населення. Поняття «багатство» сприймалося з негативним відтінком марнотратства та жорсткості і не відповідало сучасному розумінню як творчого внеску у загальне благо на основі підприємницької ініціативи. У той же період починається осмислення функцій підприємця та підприємницької діяльності в економічній теорії [5].

Вважається, що у 1755 р. ірландський банкір, що працював у Франції, Р. Кантільйон був першим, хто використав поняття «підприємець» в економіці як «агент, який збирає матеріали/ресурси для виробництва товарів за певною ціною, ціна продажів яких не визначена порівняно з виробничою собівартістю» [4]. Але, вважаючи специфікою підприємця таку умову як дія в ситуації невизначеності, вчений не відокремлює підприємця від інших суб'єктів господарської діяльності та застосовує дану дефініцію відносно усіх економічних агентів того часу. З погляду Р. Кантільйона і власник мануфактури, і землевласник, і робітник є підприємцями [4].

Термінологічний аналіз існуючих та найбільш частіше вживаних формулювань змісту категорії «підприємництво» засвідчив, що трактування підприємництва в науковій літературі базується на двох загальних підходах. Це функціональний підхід, який відображає мету підприємницької діяльності та особливості взаємодії підприємця із зовнішнім середовищем. Та суб'єктний підхід, який зосереджує увагу на дослідженні особистих якостей підприємця, які спонукають його до здійснення підприємницької діяльності.

Як показує історичний огляд, теорії підприємництва, створені економістами та соціоло-

гами вже на ранніх стадіях досліджень даного феномену, розглядали явище підприємництва невіддільно від категорій діяльності та особистості підприємців. Підприємництво – складна та неоднозначна сфера діяльності, тому існує значна різноманітність його трактування. Фактично у багатьох роботах вивчення соціального явища «підприємництво» полягало у вивченні «особистості підприємця» чи «діяльності підприємця». Пояснення цього можна знайти у вітчизняній психологічній традиції розуміння такої психологічної категорії, як «діяльність» [6].

Підприємництво в науковій літературі розглядається як прояв економічних, соціальних та психологічних характеристик [7]. Економічні характеристики проявляються у прагненні до примноження та генерування капіталу, схильності до інновацій та їх постійної реалізації, раціонального комбінування матеріальних, людських та грошових ресурсів, поєднання різних факторів виробництва з метою нарощування їх вартості, здатності до генерування нових ідей та нестандартних рішень [10; 11].

Соціальні характеристики проявляються в ініціативності, цілепокладанні, колективізмі, організаторському таланті, включаючи вміння здійснювати організацію та реорганізацію соціально-економічних механізмів, готовності до ризику, задоволенні власних потреб, прагненні певного соціального статусу та влади [8].

До психологічних характеристик підприємця відносяться: наполегливість, трудолюбство, прагматизм, прагнення до самостійності, автономності, незалежності, упевненість у собі, негативне ставлення до обмежень, креативність та творче прагнення до постійних змін, незалежність дій та відповідальність за свої вчинки, прагнення отримання позитивного результату чи синергетичного ефекту [9].

Таким чином зважаючи на вищевикладене сформовано визначення дефініції підприємництва в умовах цифрової трансформації, під яким розуміється безперервна адаптивна інноваційна діяльність суб'єктів господарювання на основі постійного пізнавального процесу і ускладнення поділу праці з метою пошуку можливостей та ринкових ніш для створення нових цінностей.

В межах останніх тенденцій соціально-економічного розвитку Концепція сталого розвитку була запропонована як нова модель розвитку підприємництва, що ґрунтується на економічному зростанні, соціальній рівності та екологічній стійкості. Стійкий розвиток представляє собою такий розвиток, у якому

задоволення потреб сучасного покоління здійснюється шляхом нівелювання шкоди від задовольняти поточних потреб для майбутнього покоління. Таке базове формулювання вперше з'явилося в 1987 р. у доповіді Комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє» [1]. Були затверджені Цілі тисячоліття, які 23 країнами – членами ООН повинні були досягнуті до 2015 р. А в 2015 р. на Саміті ООН були схвалена програма сталого розвитку на період до 2030 року. В її основі лежать 17 цілей у сфері сталого розвитку, які є наполегливим закликком до всіх країн – як розвинених, так і тих, що розвиваються – здійснювати підприємницьку діяльність у рамках глобального партнерства (рис. 1).

Впровадження на постійній основі принципу сталого розвитку дозволяє здійснювати ефективне позиціонування підприємницької діяльності в умовах економічних реалій з огляду на можливі соціально-економічні труднощі, а також екологічні можливості та ризики.

Дотримання принципів сталого розвитку, участь у практичній реалізації концепції кліма-

тичної нейтральності щодо підприємництва означає розуміння довгострокових проблем екології на рівні країни і загалом в масштабах планети та прийняття їх до уваги у стратегії розвитку бізнесу.

Згідно Sustainable Competitiveness Index, який відображає стан реалізації мети стійкого розвитку за складовими: забезпеченість ресурсами, якість соціального та природного капіталу, ефективність управління та підприємництва, інтелектуалізація капіталу та інновації, Україна станом на 2021 р. займала 66 місце із 180 країн світу [12].

Слід зазначити, що країна значно покращила свої позиції порівняно з 2015 р., але все одно майже всі показники знаходяться нижче середнього рівня за вибіркою досліджуваних країн. До того ж найбільш деструктивний вплив на загальній рівень стійкості економічного розвитку України здійснює низький рівень ефективності використання ресурсів та державного регулювання.

Висновки. За результатами термінологічного аналізу уточнено сутність поняття підприємництва в умовах інформаційного розвитку

Рис. 1. Стратегічні цілі концепції сталого розвитку на 2015–2030 роки

Джерело: складено на основі [1]

економіки з урахування функціонального та суб'єктного підходів до його трактування.

Керуючись принципами та ключовими цілями стійкого розвитку визначено, що сучасна підприємницька діяльність, як процес створення та обміну цінностями, для забезпечення власної довгострокової стійкості, окрім вигоди, яка має економічну природу також має враховувати ще дві компоненти: соціум, для якого вона створюється, і навколишнє середовище. Отже, проблема забезпечення стійкого розвитку держави та підприємництва проявляється через триєдиний підсумок діяльності і забезпечується у всіх вимірах бізнес-середо-

вища: соціально-культурне, економічне та екологічне. За результатами аналізу позицій України за цими вимірами визначено слабкі сторони розвитку підприємництва в країні з позиції забезпечення стійкого розвитку. До них відносяться недосконалість механізму управління ресурсами, що можна пояснити особливостями функціонування підприємництва в країні, зокрема, високим рівнем енергоємності економіки, та відсутністю діючих механізмів державного регулювання, спрямованих на стимулювання підприємництва до дотримання вимог забезпечення стійкого розвитку та активного використання інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Dhahri S., Slimani S., Omri A. Behavioral entrepreneurship for achieving the sustainable development goals. *Technological Forecasting and Social Change*. 2021. Vol. 165. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120561>
2. ЮНЕП: в этом столетии глобальная температура может подняться на 2,7 градуса. URL: <https://news.un.org/ru/story/2021/10/1412572>
3. C. Xu et al. Future of the human climate niche. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2020. № 117 (21). P. 11350–11355.
4. Brown C.D., Thornton M.A. Entrepreneurship theory and the creation of economics: insights from Cantillon's Essai. 2011. URL: <https://goo.su/araf>
5. Афендікова Н.О. Сучасні підходи щодо розвитку підприємництва в сільському господарстві України. *Агросвіт*. 2018. № 10. С. 8–11.
6. Ходаківська О.В. та ін. Моделі підприємництва в умовах інноваційної економіки та економіки знань: управління ресурсами та витратами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 5–11.
7. Youssef A.B. Digitalization of the economy and entrepreneurship intention. *Technological Forecasting and Social Change*. 2021. Vol. 164. 120043. URL: <https://usnd.to/2q9g>
8. Goyal L. Exploring frugal innovation in social entrepreneurship: Insights from emerging economies. *Organizational Dynamics*. 2021. Vol. 50. Is. 2. 100782. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0090261620300346>
9. Afawubo K., Noglo Y.A. ICT and entrepreneurship: A comparative analysis of developing, emerging and developed countries. *Technological Forecasting and Social Change*. 2021. 121312. URL: <https://usnd.to/2q90>
10. Нескородєва І.І. Особливості функціонування фондового ринку України. *Вісник НБУ*. 2013. № 2(204). С. 36–42.
11. Нескородєва І., Ян Б. Трансформація сутності поняття «підприємство» в умовах інформатизації корпоративного сектору. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/890>
12. The Global Sustainable Competitiveness Index 2021. URL: <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/downloads>

REFERENCES:

1. Dhahri S., Slimani S., Omri A. (2021) Behavioral entrepreneurship for achieving the sustainable development goals. *Technological Forecasting and Social Change*, vol. 165. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120561>
2. UNEP: Global temperatures could rise by 2.7 degrees this century. Available at: <https://news.un.org/ru/story/2021/10/1412572>
3. Xu C., Kohler T.A., Lenton T.M., Svenning J.-C., Scheffer M. (2020) Future of the human climate niche. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, no. 117 (21), pp. 11350–11355.
4. Brown C.D., Thornton M.A. (2011) Entrepreneurship theory and the creation of economics: insights from Cantillon's Essai. Available at: <https://goo.su/araf>
5. Afendikova N.O. (2018) Suchasni pidkhody shchodo rozvytku pidpryyemnytstva v sil's'komu hospodarstvi Ukrainy [Modern approaches to the development of entrepreneurship in agriculture of Ukraine]. *Агросвіт*, no. 10, pp. 8–11.

6. Khodakivs'ka O.V., Hnatenko I.A., Dyachenko T.O., Sabiy I.M. (2021) Modeli pidpryyemnytstva v umovakh innovatsiynoyi ekonomiky ta ekonomiky znan': upravlinnya resursamy ta vytratamy [Entrepreneurship models in the conditions of innovative economy and knowledge economy: resource and cost management]. *Investments: practice and experience*, no. 15, pp. 5–11.
7. Youssef A.B., Boubaker S., Dedaj B., Carabregu-Vokshi M. (2021) Digitalization of the economy and entrepreneurship intention. *Technological Forecasting and Social Change*, vol. 164, 120043. Available at: <https://usnd.to/2q9g>
8. Goyal L. (2021) Exploring frugal innovation in social entrepreneurship: Insights from emerging economies. *Organizational Dynamics*, vol. 50, is. 2, 100782. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0090261620300346>
9. Afawubo K., Noglo Y. A. (2021) ICT and entrepreneurship: A comparative analysis of developing, emerging and developed countries. *Technological Forecasting and Social Change*, 121312. Available at: <https://usnd.to/2q90>
10. Neskorozyeva I.I. (2013) Osoblyvosti funktsionuvannya fondovoho rynku Ukrayiny [Features of the stock market of Ukraine]. *Bulletin of the NBU*, no. 2(204), pp. 36–42.
11. Neskorozyeva I., Yan B. (2021) Transformatsiya sutnosti ponyattya «pidpryyemnytstvo» v umovakh informatyzatsiyi korporatyvnoho sektoru [Essence transformation of the entrepreneurship concept in the conditions of the corporate sector informatization]. *Economy and Society*, no. 33. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/890>
12. The Global Sustainable Competitiveness Index 2021. Available at: <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/downloads>